

Post 7 Hakastein - Faret, Vestsida

Ved Faret renner Storelva eller Farelva fra Skotfoss inn i det oppdemmede og dermed utvidede Hjellevannet. Det gikk en gammel vei fra Hakastein og ferjeleiet opp forbi Bakkane gård, over Brekkatoppen, Lillefjære og ned til den en gang så travle innlandshavna på Fjære ved Norsjø. På vei til og fra Norsjø unngikk man nemlig vannfallet ved Skotfoss ved å ta denne veien. Solum Historielag har i sine årbøker en rekke fortellinger med innhold fra opplevelser og hendelser etter denne veien mellom Skien, Faret, og Fjærekilen. I 1861 kunne man la trafikken gå gjennom den nyåpnede Løveidkanalen, og ruta Fjære-Faret-Skien mistet brått sin betydning.

Det første amtsykehuset (opprettet 1776), Radehuset, lå på Osebakken i Gjerpen (nå Porsgrunn). Dette sykehuset var fra først av beregnet for radesyke (kjønnssykdommen syflis) og ble flyttet til nytt bygg på Hakastein i Solum i 1831 (t.h.). Amtsykehuset, Sykehuset Telemark skriver derfor sin historie fra 1776.

(Foto: TAU)

Den store monumentale murbygningen på stedet kalles "Sentralen". Den bærer i seg mye av psykiatriens historie fram til i dag. Fra Galehus til sinnsykehus under

... Hjellevannet rundt...

begrepet "Faret" med tvangstrøyer, innesperring og luftegårder til gradvis å bli mer åpen anstalt. Nå en utbygget og modernisert psykiatrisk helseinstitusjon. I 1971 ble Faret sykehus (psykiatri) slått sammen med Telemark Sentralsykehus (somatisk) til ett sykehus.

I Solum Bygds historie bind I (Gjone) finner vi et skriftlig glimt fra historien: "Ved «*Hakasteins kirkiu sem ligger till Gimsøya klausters*» står det i et brev av august 1354. (Jfr. Bind II, s. 204): Ivar, Arnes sønn, som kaller seg Asti Bergulfsønns ombudsmann, melder til kong Magnus Eriksønn at han har holdt forhør over Thorbjørn Andutsønn som har drept Einar Steinarsønn under et drikkelag på en gård «sem Berghar heitir og ligger i Medalheims sokn.» (Bergan i Melum) Dette er det vi vet om dette gudshus. Videre kan vi bare anta eller tro, gjette eller konstruere, - med større eller mindre sannsynlighet for å komme sannheten nær." *Merknad: Nå foreligger noe mer kunnskap om Hakastein kirke med basis i fra de arkeologiske utgravingene.*

At kirken lå ved *Faret* er sikkert nok ettersom denne gård i gamle kilder stadig kalles «Hagesteensfaret», og vi får tro Ivar Arnes sønns utsagn om at den tilhørte Gimsøy kloster. Så kan vi anta at navnet har sin opprinnelse deri at en mann som hette Haki hadde en gård som hette Stein og som lå ved det gamle overfartsstedet, *Faret*, og vi kan gjette på at Haki, eller en av hans etterkommere, har bygd et gudshus på sin gård. Vi tør formentlig tro at klosteret hadde en egen prest til å betjene kirken - eller muligens rettere: kapellet - ved *Faret*, og at denne presten nettopp her, - i trafikkens knutepunkt, - hadde gode betingelser for å kunne yte sin skjerv i arbeidet for kristen tro og mildere seder."

Gården Stein vet vi lite om - den lå trolig under Bratsberg gård i middelalderen for så å komme under Klosteret. Kirken og gravplassen var oppstått før klosteret på Gimsøy kom. Det var Ferjestedet Hakasteinfaret eller *Faret* som hadde sin store betydning som trafikkknutepunkt. Hvor langt tilbake i førkristen tid gårdens historie skriver seg, vites ikke med sikkerhet. Det er gjort funn og foretatt C-14 dateringer som viser at her var virksomhet allerede i romertiden - begynnelsen av vår tidsregning. Branngraver og kokegroper kan vitne om det.

Ferjestedet lå trolig foran oss her.
Bak oss ligger dagens Båthus og brygge

Fotos: T. Au

Brohodene til Elstrømbua ligger på grunnfjell (sett fra båthuset). Fra brua har man god sikt oppover Farelva/Storelva mot Vaddrette og Skotfoss. Her oppe i

... Hjellevannet rundt...

Elstrøm var det trolig mulig å vade over på tørre somre; - før oppdemmingen av fossene nede i Skien stod vannet ved Elstrøm nemlig lavere enn nå.

Oppdemming av Farelva og Hjellevannet gjorde at vannet stuvet seg opp slik at det nå renner roligere der det før var sterke stryk. Midt i elva ved Elstrøm ligger ei langstrakt grunne med store stein (nå under vannflata). Den kaltes "Rausa" (Røysa - fra brua og et stykke oppover.) Det ble i sin tid gravd ut møllerrenner langs begge sider av elvestryket, el-strøm. Her lå Elstrøm Mølle (Solum-sida) og Kjempa Mølle (Gjerpen-sida). De må ha benyttet underfallshjul da dette var et stryk og ikke foss. Victoria og båtene passerer stryket inntil Solumlandet.

Møllene ble eid av Hans Abraham Hansen, som bodde på Bakkane gård, en meget dyktig industrigründer i siste del av 1800-tallet. H.A. Hansen forstod at det var penger å tjene på trefiber. Hans resonnement var følgende: "Prisen paa dette mjølet er jo høiere end rugmjøl, og da træe er adskillig billigere end rug, saa maa der da være penger at tjene paa at male dette træmjølet." Dette medførte han startet det første tresliperiet på Eidet.